

**TIJORAT BANKLARIDA MOLIVAVIY HISOBOTLARNI
XALQARO STANDARTLARI JORIY QILISH AMALIYOTLARI
VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH**

Abdusamatov Xusniddin Nuraliyevich

«Ipoteka-bank» ATIB Yunusobod filiali Bosh buxgalteri.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7332862>

ARTICLE INFO

Received: 07th November 2022

Accepted: 15th November 2022

Online: 17^t November 2022

KEY WORDS

Bank nazorati, Bazel qo'mitasi,
moliya-bank tizimi,
kapitallashtirish, "Fitch
Reytings", "Mudis", xalqaro
valyuta, MHXS, O'zBAMA.

ABSTRACT

Mazkur maqola tijorat banklarida moliyaviy xisobotlarni xalqaro standartlari joriy qilish amaliyotlari va ularni takomillashtirish masalalarini yoritgan bo'lib, bugungi kunda yurtimizda moliya – bank sohasida amalga oshirilayotgan islohatlar haqida ma'lumotlar jamlaydi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmoniga binoan tijorat banklarida MHXSni joriy etishning bosqichlari, foydali va qiyin jihatlariko'rib chiqilgan.

Ma'lumki, moliyaviy bozorlarning globallashuvi nazorat organlarining o'zaro munosabati va xalqaro darajada axborot almashinuvi bo'yicha yangi vazifalarni yuzaga keltiradi. Shu munosabat bilan, bank nazorati sohasida boshqa moliyaviy bozorlarda bo'lgani kabi qator xalqaro standartlar ishlab chiqilishi va joriy qilinishi lozim. Mamlakatimizda bank tizimini tartibga solish va nazorat qilishni xalqaro tan olingan andozalarga mos ravishda takomillashtirish maqsadida doimiy ishlar olib borilmoqda. O'zbekiston bank tizimida kapitalning yetarlilik darajasi tavakkalchilikni hisobga olgan holda hisoblangan aktivlarning 23,7 foizini tashkil etmoqda. Bu bank nazorati bo'yicha Bazel qo'mitasi tomonidan belgilangan standart ko'rsatkichidan qariyb 3 baravar ko'pdir. Davlat rahbarining 2010 yil 26 noyabrdagi "2011-2015 yillarda Respublika moliya-bank tizimini yanada isloh qilish va barqarorligini oshirish hamda yuqori xalqaro reyting ko'rsatkichlariga erishishning ustuvor yo'nalishlari to'g'risida"gi PQ-1438-son Qarori qabul qilinib, unda moliya-bank faoliyatining normativ-huquqiy bazasini yanada takomillashtirish, shuningdek, Bazel qo'mitasi tomonidan belgilangan xalqaro standartlar talablariga muvofiq tijorat banklarini yanada kapitallashtirish va likvidligini oshirish, respublika moliya-bank tizimini yanada isloh qilish va barqarorligini oshirish hamda yuqori xalqaro reyting ko'rsatkichlariga erishish ustuvor yo'nalishlar etib belgilandi.

Bugungi kunda mamlakatimizning barcha tijorat banklari “Fitch Reytings”, “Mudis” va “Standart end Purs” kabi yetakchi xalqaro reyting agentliklarining “barqaror” baholariga ega. Ta’kidlash joizki, respublikamizning yetakchi banklari – Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki, “Asaka bank”, “Ipoteka-bank”, “O’zsanoatqurilishbank”, “Agrobank” va “Ipak yo’li” banki bir yo’la ikkita yetakchi xalqaro reyting agentliklarining “barqaror” reyting baholarini olgan. Yurtimizda bank nazorati samarali yo’lga qo’yilganligining xalqaro hamjamiyat tomonidan ham tan olinishi mamlakat bank tizimiga bo’lgan ishonchni oshirishning asosiy omillaridan biridir. Binobarin, 2015 yilning aprel va may oylarida yurtimizda bo’lgan Xalqaro valyuta jamg’armasi missiyasi “O’zbekiston iqtisodiyoti Yevropa va Rossiyadagi iqtisodiy faollikning sustligi, shuningdek, neft narxining pastligi bilan izohlanadigan qiyin tashqi sharoitda ham o’z barqarorligini namoyon etmoqda. Pul-kredit siyosati ham moslanuvchanlik darajasida saqlanib turibdi. O’zbekiston Respublikasi Markaziy banki 2014 yilning yanvar oyidan asosiy stavkani, qayta moliyalashtirish stavkasini 12 foizdan 9 foizga tushirdi. Iqtisodiyotda kreditlar hajmi yuqoriligicha qolmoqda.. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS)ning tatbiq etilishi hisobning yagona usullarini qo’llash orqali kompaniyalarni ichki boshqaruv tizimini takomillashtirish, manfaatdor tomonlarga korxonaning moliyaviy holati to’g’risida ma’lumot berish va kompaniyaning raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi.

MHXSni qabul qilish va unga muvofiq hisobot taqdim etish global bozorda yagona moliyaviy axborot almashish muhitini yaratadi. Bu jarayon o’z navbatida, axborot shaffofligi, hisobdorlik va iqtisodiy samaradorlikning oshishiga xizmat qiladi. Shuningdek, MHXS qo’llanishi bozor likvidligi yaxshilanishi, kapital bozorlarining rivojlanishi, qimmatli qog’ozlar bozorlarida savdolar ko’lamining kengayishi, xorijiy investitsiyalarning milliy bozorga kirib kelishi va investorlarni himoya qilishning takomillashishiga olib keladi. Shuni ta’kidlab o’tish joizki, ushbu ijobiy natijalarga erishish uchun MHXSni milliy bozorda samarali tatbiq etish chora-

tadbirlarni amalga oshirish lozim bo'ladi. MHXSni tatbiq etish bo'yicha Yevropa davlatlarining tajribasini o'rganish va ushbu jarayondagi muammolar va istiqbollarni adolatli baholash O'zbekistondagi kompaniyalarning MHXSga muvofiq buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobot tuzish jarayoniga o'tish davrida katta imkoniyat hisoblanadi. MHXSga o'tish bo'yicha islohotlarning boshlanishiga O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2010 yil 26 noyabrdagi "2011-2015 yillarda respublika moliya-bank tizimini yanada isloh qilish va barqarorligini oshirish hamda yuqori xalqaro reyting ko'rsatkichlariga erishishning ustuvor yo'nalishlari to'g'risida"gi qarorining qabul qilinishi katta turtki bo'ldi. Mazkur qaror bilan banklar tomonidan MHXS asosida hisobotlar tayyorlashga o'tish va xalqaro kredit reytinglarini olishi bo'yicha ustuvor yo'nalishlar belgilab berildi.

Respublikamizda ilk bor 2013 yilda O'zbekiston buxgalterlari va auditorlari milliy assotsiatsiyasi (O'zBAMA) tegishli davlat organlari va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikda MHXS standartlarini o'zbek tiliga tarjima qildi. O'zbekiston auditorlar palatasi, Moliya vazirligi, Markaziy bank va yirik auditorlik tashkilotlari "Ko'rib chiqish komissiyasi" a'zolari sifatida tarjima jarayonida qatnashdi. 2013 yildagi MHXS xujjatlari tarjimasi yakunlangan bo'lsa-da, keyinchalik ular MHXS fondi tomonidan kiritilgan doimiy o'zgarishlar bo'yicha yangilab borilmadi. Bunga asosiy sabab sifatida ularga talab va ehtiyojning pastligi hamda MHXS hujjatlarining qonun hujjatlari bilan tan olinmaganligini ko'rsatish mumkin. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015 yil 24 apreldagi "Aksiyadorlik jamiyatlarida zamonaviy korporativ boshqaruv uslublarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoniga asosan 2015-2018 yillarda barcha aksiyadorlik jamiyatlari yillik moliyaviy hisobotni nashr etishi va audit hamda moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq tashqi auditni o'tkazishi belgilangan edi. Shu o'rinda ta'kidlash joizki, o'sha davrda mamlakatimizda faoliyat olib borayotgan hisobchi, soliq va moliya mutaxassislarining ko'pchilik qismi MHXS bo'yicha yetarli bilimga ega emas edi. Buning ustiga MHXS xujjatlari o'zbek tilida qo'llash uchun doimiy yangilangan versiyasi taqdim etilmadi. Natijada, ko'pchilik kompaniyalar MHXS asosida moliyaviy hisobotni tayyorlash uchun auditorlar va boshqa tashqi ekspertlarni yollashga majbur bo'ldi. Buning oqibatida o'tgan 2015-2018 yillarda mamlakatimizda MHXSlarni amaliy qo'llash tajribasi paydo bo'lmadi.

Prezidentimizning 2020 yil 24 fevraldagi "Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori MHXSga o'tishning yangi bosqichini boshlab berdi. Mazkur qaror bilan 2021 yildan boshlab MHXSga o'tishi kerak bo'lgan tashkilotlar ro'yxati tasdiqlandi va shu ro'yxatda belgilangan tashkilotlarning buxgalteriya xizmati bo'limida MHXS ko'nikmasiga ega bo'lgan kamida uchta sertifikatlangan mutaxassis bo'lishi lozimligi ko'rsatib o'tildi. Ushbu qarorning ahamiyatli jihatlaridan biri shuki, bu MHXS hujjatlarini O'zbekiston Respublikasida tan olinish masalasini hal qilib berdi. MHXS hujjatlarining tan olinishi va uni qo'llaydigan kompaniyalarning belgilab berilishi, ushbu kompaniya hisobchi va moliya mutaxassislaridan o'z malakasi ustida doimiy ishlashi va mas'uliyatni jiddiy his etishini talab etadi. Shuni unutmaslik kerakki, moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tishda qiyinchiliklar bo'lishi tabiiy holat. Eng muhimi, ushbu qiyinchiliklar ortidan erishiladigan foydali jihatlarini tasavvur qilish muhim sanaladi.

References:

1. Karimov I.A. Bank tizimi, pul muomalasi, kredit, investitsiya va moliyaviy barqarorlik to'g'risida. —T.: «O'zbekiston», 2005.
2. Vahobov A., Qosimova G., Jamolov X. Byudjet-soliq siyosati yaxlitligi: 0 'quv qo'llanma. — T.: Iqtisod-moliya. 2005
3. https://www.norma.uz/oz/bizning_sharhlar/uzbekiston_tijorat_banklarida_bank_nazoratining_halqaro_standartlarini_qullash_amalieti
4. https://uza.uz/oz/posts/ozbekistonda-moliyaviy-hisobotning-xalqaro-standartlariga-otishi-yangicha-yondashuv-va-imkoniyatlar_190587